

**Бібліотекознавчий доробок Левка Биковського
Кам'янецького періоду (вересень 1919 - травень 1920 рр.)**

Прокопчук Віктор Степанович,

директор наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, професор кафедри історії народів Росії і спеціальних історичних дисциплін, доктор історичних наук

Життя й бібліотекознавча бібліографічна діяльність Левка Юстимовича Биковського набирає все більшої окресленості завдяки працям С. Наріжного, Л. Винара, Н. Казакової, Т. Ківшар, Н. Лелікової, О. Заремби [1]. Деяких аспектів життя і праці Л. Биковського у фундаментальній бібліотеці Кам'янець – Подільського державного українського університету у контексті її історії торкнувся і автор цієї розвідки [2]. Однак, як справедливо відмічає автор-укладач бібліографічного нарису «Левко Устимович Биковський (1895-1992)» Н. В. Казакова, великий творчий доробок Л. Биковського не знайшов адекватного відображення в книгознавчих працях дослідників [3]. Зокрема й період його праці в Кам'янці – Подільському.

Мета цієї розвідки – піддати аналізу виявлені бібліотекознавчі, бібліографічні публікації Кам'янецького періоду й окреслити коло проблем, над якими він працював упродовж восьми місяців на початковому етапі своєї дослідницької діяльності.

На час його переїзду до Кам'янця – Подільського новостворений український державний університет відбув свій перший навчальний, а його бібліотека, започаткована 5 вересня 1918 року, цілий календарний рік. Почалась вона з перших подарованих ректором професором Іваном Огієнком та іншими доброчинцями 1686 книг, а на момент приїзду Левка Биковського мала вже близько 30 тис. «Всі стіни в два

Друга науково практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства», 23 вересня 2010 р, Львів, Україна

поверхи, від гори до долу довкруги бібліотечної зали, були виповнені полицями з книгами на них, - згадував він пізніше.- Вони вже там не містилися й почали обсновувати полицями мури-стовпи, що стояли серед приміщення, підпираючи стелю. Окрім того, в окремій залі була уряджена читальня з підручною книгозбірнею» [4].

Зі вступом до Києва денікінців життю національно свідомих українців загрожувала небезпека. Левко Юстимович прийняв рішення пробиватися до Кам'янця – Подільського, де мав осідок уряд Української Народної Республіки і куди перебралася українська політична й творча еліта, і в перших числах вересня вирушив у нелегку дорогу. До міста прибув десь біля 10 вересня 1919 року. Його вразило історичне архітектурне багатство старого міста – давньої частини Кам'янця – Подільського й велике скупчення військовиків, працівників державних установ, письменників, відомих журналістів, митців. Працевлаштуватися було непросто. Звернувся до Міністерства пропаганди УНР, до ректора університету І.І.Огієнка, повідомивши про свою попередню бібліотечну працю (завідування книгозбірнею студентської громади в Петербурзі, роботу на посаді старшого бібліотекаря загального відділу Всенародної бібліотеки України) і знайшов підтримку. «Він призначив мене другим помічником бібліотекаря (першим залишався М. Ясинський) з відповідним утриманням, - писав у «Споминах». - У такий спосіб ректор дав мені можливість 1. перебути тодішній важкий для мене час і навчатися в університеті, 2. працювати за улюбленою бібліотечною спеціальністю, 3. продовжувати теоретичні студії в галузі книгознавства і бібліотекознавства» [5].

Він активно включився у формування фонду, його опрацювання і каталогізацію, творення нормативно-регулятивної бази діяльності колективу книгозбірні, як член Бібліотечного товариства, яке очолював бібліотекар

Друга науково практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства», 23 вересня 2010 р, Львів, Україна

С.О. Сірополко, і Бібліографічного гуртка М.А. Плевако поглиблював свої теоретичні знання і практичні навички.

У цей період активно співпрацював з багатьма часописами, що видавалися в Кам'янці – Подільському, зокрема – «Новою думкою», студентським науково-літературним журналом, в якому вмістив рецензію на київський журнал «Наше минуле», редагований П.Зайцевим [6], у першому числі журналу «Наше життя», органів профспілки службовців університету, який редагували Ю. Гудзій, М. Грінченко та М. Ясинський, вів рубрики «Книгознавство» і «Бібліографія».

Іван Кревецький, який з Осипом Назаруком у похідній військовій друкарні видавав «Українську старовину», також залучив Л. Биковського до співпраці і той опублікував у журналі статтю «Українська національна бібліотека» [7]. Але найбільше публікацій вмістив він у щоденній газеті «Наш шлях», яку вів Іларіон Косенко – давній товариш ще по петербурзькій українській громаді. Загалом нам вдалося відшукати 30 праць Левка Юстимовича, які можна віднести до кам'янецького періоду його діяльності.

За обсягом, як і за жанровими ознаками, вони дуже різні. Це – статті, повідомлення, бібліографічні списки, огляди, анотації, рецензії, тощо. Основні напрями його дослідницької правці – це історія бібліотечної справи і бібліографії в Україні й за кордоном, питання теорії й методології бібліографії як наукової дисципліни, методики бібліографування.

У ці роки він успішно виступав як літописець фундаментальної бібліотеки Кам'янець – Подільського державного українського університету. У щоденнику «Наш шлях» знаходимо цінну інформацію про діяльність бібліографічного гуртка доцента М.А. Плевако, який бере початок 28 грудня 1919 року – від установчих зборів. На них було ухвалено проект статуту, встановлено розмір членської вкладки в сумі 25 крб., обрано секретарем гуртка студента Зборовця і доручено йому до 30 грудня підготувати остаточний

Друга науково практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства», 23 вересня 2010 р, Львів, Україна

варіант статуту з урахуванням внесених пропозицій. Статут визначав офіційну назву гуртка - «Науковий Бібліографічний гурток студентів історико-філологічного факультету Кам'янець – Подільського державного українського університету», мету - «складання наукової бібліографії творів українського красного письменства, фольклору, історії, літератури й критики» [8]. Його члени мали збирати бібліографічний матеріал, записувати відомості про книги українських письменників, влаштовувати на своїх засіданнях читання доповідей з теоретичних і практичних бібліографічних питань, готувати й публікувати статті, різні матеріали, створити бібліотеку, видавати свій періодичний орган та ін.

На жаль, 30 грудня збори не відбулися і лише весною 1920 р., після затвердження статуту, обрання ради гуртка, його діяльність набула систематичного характеру. Однак, і за зимово-весняні місяці було зроблено немало: шляхом підписного листа до участі в роботі залучено 26 членів, керівник М.А. Плевако прочитав лекцію з теорії та методики бібліографування, розпочато укладання бібліографії Б. Грінченка, творів про нього. Згодом відбувся вечір пам'яті Б. Грінченка, а кошти передані у фонд стипендії його імені.

Л. Биковський повідомив через пресу про вихід книги С. Сірополка «Народні бібліотеки. Організація та техніка бібліотечного діла», її зміст та особливості [9], план видання 1920 року п'яти томів «Записок Кам'янець – Подільського державного українського університету», роботу української читальні, яка тільки в лютому 1920 року обслужила 1247 читачів [10], Час від часу з'являлися повідомлення про вихід праць викладачів. Усім цим Левко Юстинович зробив чималий внесок у формування джерельної бази історії університетської книгозбірні.

Низку розвідок присвятив він історії бібліографічної праці в Україні і за кордоном, зокрема діяльності українських громадських бібліографічних інституцій – Одеського

Друга науково практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства», 23 вересня 2010 р, Львів, Україна

бібліографічного товариства при університеті, заснованого 1911 року за ініціативи бібліотекаря П. Шестирікова, Бібліографічного бюро Наукового товариства імені Т.Шевченка у Львові (1919 р.) [11] та Української Головної книжкової палати. До історії останньої звернувся в кількох розвідках, розкрив особливості створення і функціонування протягом січня – серпня 1919 року, повідомивши, що план створення державної обліково-реєстраційної організації в УНР був розроблений відділом позашкільної освіти Міністерства народної освіти ще 1818 року, у січні 1919-го Рада народних міністрів ухвалила закон про обов’язкове надсилання видавництвами УГКП 11 примірників.

У січні запрацювала Головна книжкова палата, маючи 38 штатних працівників, поділених між трьома структурними підрозділами – відділом реєстрації, відділом каталогів та експедиції і Бібліографічним інститутом. Під керівництвом Ю. Іванова-Меженка головна бібліографічна організація України зібрала видану за цей час літературу, розподілила між великими бібліотеками й розпочала підготовку зведеного каталогу, завершила опис на «А», підготувавши 20 тис. карток. За цей час Бібліографічний інститут – 11 осіб на чолі із завідуючим Ю. Ковалевським – описав 8500 нових надходжень, а також усі випуски «Літературно – наукового вісника». У Чернігові була заснована філія УГКП і цим започатковано їх створення в усіх губерніях [12].

Дав він інформацію про діяльність за кордоном українських видавництв «Дзвін», «Час», «Вернигора», представив деякі їх видання [13].

У наукових публікаціях Левка Юстимовича приділено увагу питанню теорії і методології бібліотекознавства, бібліографознавства. Вже в першій програмній статті, відкриваючи в газеті «Наш шлях» рубрику «Бібліографія», визначив роль і місце бібліографії у житті суспільства, в українському національному відродженні, згодом звівши це

Друга науково практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства», 23 вересня 2010 р, Львів, Україна

бачення до формули: «Стан бібліографії є найкращим показником ступеня культури народу» [14]. Дав своє трактування терміну «бібліографія», назвавши її «книгоописанням, в якому, на наш погляд, не зовсім вдало відобразив багатofункціональні можливості поняття, зробив спробу класифікації бібліографії на аналітичну (практичний книгоопис) і синтетичну (теоретичну). У рецензії на книгу С. О. Сірополка «Народні бібліотеки...» акцентував на ролі народних бібліотек, інноваційній діяльності, без якої неможливий рух вперед у постановці бібліотечної справи.

Левко Юстимович постійно підкреслював значення державного обліку і популяризації книжкової продукції, закликав державців, впливаючи тим самим на бібліотечну політику, до підтримки діяльності УГКП, громадських бібліографічних інституцій в їх зусиллях щодо творення бібліографічної продукції.

Дві третини публікацій присвячені практичній бібліографії. Він демонстрував бібліографічному активу різноманітні форми бібліографічних праць – від простих бібліографічних списків і бібліографічних оглядів – до анотацій і глибоких рецензій.

Отже, маємо підстави стверджувати, що кам'янецький період бібліографічної та бібліотекознавчої діяльності Л.Ю. Биковського був взаємно корисним як для університетської фундаментальної бібліотеки, до становлення якої він доклав чимало зусиль, привніс досвід попередньої праці у ВБУ, так і для нього, апробації теоретичних надбань – положень, висновків і пропозицій, які зумів виробити за цей короткий початковий період своєї бібліотекознавчої діяльності.

Список використаних джерел:

1. Наріжний С. Українська еміграція: культурна праця української еміграції між двома світовими війнами / Симон Наріжний; відп. ред. О. Купчинський; НТШ у Львові. – 2-ге вид. – Львів; Кент; Острог, 2008. – Ч.1. – XX, 250: іл. ССХХХІІ с.;

Друга науково практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства», 23 вересня 2010 р, Львів, Україна

Винар Л. Лев Юстимович Биковський (10.041895-11.05.1992) / Л. Винар // Український історик. - Нью-Йорк; Мюнхен, 1993.- №1/4.-С.200-205; Левко Устимович Биковський (1845-1992): біобібліографічний нарис / автор-укладач Н. В. Казакова; Мінкультури і мистецтв України, Нац. парламент. б-ка України. –К., 1996. – 62 с.; Ківшар Т.І. Український книжковий рух як історичне явище (1917-1923) / Таїсія Ківшар. – К. : Логос, 1996. – 339 с.; Її. Левко Биковський як історик українського книжкового руху / Т.І. Ківшар // Бібліотечний вісник. –1996. –№ 1. – С.18-19; Її. Книгознавча концепція Левка Биковського подебрадського періоду (1922-1923) / Т.І. Ківшар // Вісник Львівського університету. Серія: Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології. – Львів, 2008. – Вип. 3. – С. 145–156; Леликова Н.К. Теоретические взгляды Льва Быковского в контексте развития всемирной науки о книге / Н.К. Леликова // Наукові праці Кам'янець – Поділ. нац. ун-ту. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство / К-ПНУ, Наук. б-ка. – Вип.1. – Кам'янець-Подільський: К-ПНУ, 2008. – Вип. 1. – С. 34-42; Заремба О.С. Видавнича та бібліотечна діяльність української еміграції в Чехо-Словаччині (1918-1939) / Олеся Заремба. – К.: Логос, 2006. – 176 с.

2.Прокопчук В.С. Бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету: роки становлення й розквіту: історичний нарис / В.С. Прокопчук, Л.Ф. Філінюк; Кам'янець-Подільський національний університет. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2009. – 284 с.; Його ж. Кам'янець-Подільський період в житті й діяльності видатних українських бібліотекознавців і бібліографів С. О. Сірополка, Л. Ю. Биковського, М. І. Ясинського / В.С. Прокопчук // Матеріали науково-практичної конференції «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства», Львів, 12 листопада 2009 р. – Львів: Вид-во Нац. ун-ту «Львів. Політехніка», 2009. – С.214–224.

Друга науково практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства», 23 вересня 2010 р, Львів, Україна

3. Левко Устимович Биковський (1845-1992): біобібліограф. нарис / автор-укладач Н. В. Казакова; Мінкультури і мистецтв України, Нац. парламент. б-ка України. – К., 1996. – С.5.

4. Биковський Л. Бібліотека Кам'янець-Подільського державного університету: спомини / Л. Биковський. – Нью-Йорк; Вінніпег, 1949. –С.3–4.

5. Биковський Л. Книгарні – бібліотеки – академія: спомини (1918-1922) / Лев Биковський. – Мюнхен; Денвер: Дніпрова хвиля, 1969. – С. 45.

6. Його ж. Наше минуле [рец.] / Л. Биковський // Нова думка. – 1920. – №1/2. – С.75-76.

7. Його ж. Українська національна бібліотека в Києві / Л. Биковський // Українська старовина. – Кам'янець-Подільський, 1919. – №1. – С.3-5.

8. Його ж. Нова українська бібліографічна організація / Л. Биковський // Наше життя. –1920. –Ч.98, 20 трав. – С.4.

9. Його ж. Бібліотечна справа / Л. Биковський // Там само. – Ч. 34, 20 лют. – С.3-4.

10.Бібліографія. Університетське життя // Там само. – Ч.61, 26 берез. – С.4.

11. Його ж. Нова українська бібліографічна організація / Л. Биковський // Там само. – Ч.43, 3 берез. – С.3.

12. Його ж. Українські бібліографічні організації / Л. Биковський // Там само; Його ж. Українська державна бібліографія / Л. Биковський // Там само. – Ч.59, 24 берез.

13. Його ж. Українська видавнича справа за кордоном / Л. Биковський // Там само. – Ч.34, 20 лют.

14. Його ж. Бібліографія / Л. Биковський // Там само. – Ч.27, 12 лют.; Його ж. Нова бібліографічна організація // Там само. – Ч.98, 20 трав.